

נועים אליעזר

❖ בדין הנותן ספר תורה לחבירו יתנהו בימין

מבאר הנפק"מ בין הטעמים דמקרא שבתורה או שבשיר השירים

ז) ובאמת י"ל דאיכא נפק"מ ביסוד הטעם דיש להחזיק התורה בימין, אם מקורו ממקרא שבתורה וכדדריש במסכת סופרים, או ממקרא דשיר השירים כמ"ש המהרי"ל. - די"ל בתרי אנפי להך מילתא. דיתכן והוצאת ס"ת אינה אלא בגדר הכשר מצוה לקרות בתורה, אבל אינה ענין בעצם ההוצאה. וממילא כל מה דבעינן שתהיה ההוצאה ביד ימין, הוא רק מהא דכתיב "וימינו תחבקני". דהיינו דהכשר המצוה הו"ל למיעבד ביד ימין. - אמנם י"ל לאידך גיסא, דאי"ז רק בגדר הכשר מצוה, אלא הו"ל גוף המצוה, שיוציא הס"ת דומיא דמעמד הר סיני, שנתנית התורה היתה בימינו של הקב"ה. וזהו דילפינן מקרא שבתורה, דכתיב "מימינו אש דת למו".

והנפק"מ לדינא הוא, האם איטר יד יחזיק ביד ימין. - דלהצד שהוצאת הס"ת היא רק הכשר מצוה, ממילא באיטר יד תלוי בימין דידיה. אבל אם הוצאת הס"ת היא מצוה בעצם, וכדכתיב "מימינו אש דת למו", ליכא נפק"מ בין איטר יד לאיניש דעלמא, דהא הקפידא היא דוקא בימינו של הקב"ה, וכדכתיב "מימינו אש דת למו".

חקירת הפרמ"ג בסי' קמ"א משב"ז סק"ג בדין איטר יד

ח) והנה הפרמ"ג (בסי' קמ"א במשב"ז סק"ג) כתב שהוא מסופק האם איטר יד ישנה ויאחז בימין דידיה בהוצאת ס"ת. - וציין לדברי המג"א (בסי' תרנ"א ס"ק כ"א) שכתב שגם איטר יקיף בשעת נעוועו את הלולב בדרך ימין דעלמא, דהיינו מזרח דרום מערב וצפון. והובא במשב"ז (שם ס"ק מ"ז). ע"ש. וא"כ י"ל דגם לענין הוצאת ס"ת יאחוז הס"ת בימין

לקנח בשמאל דעלמא שהיא ימין שלו, שהרי התורה ניתנה בימין דהקב"ה, ולכן אינו יכול לקנח ביד ימין דעלמא שהיא שמאל שלו. - אך לפי שאר הטעמים בגמרא שם, משמע שיקנח בשמאל שלו, שהיא ימין דעלמא. - והסתפק המג"א, האם הלכה כשאר הטעמים או כטעם זה.

ראיית השעה"צ מדברי המג"א

וחזינו מדברי המג"א, דלהטעם שהתורה ניתנה בימין אין לחלק, דהיינו ימין של כל העולם, וגם של האיטר.

דברי המשנ"ב בסי' ג' ס"ק י"ז

ה) והנה המשנ"ב (בסי' ג' ס"ק י"ז) כתב שאיטר יקנח בשמאל שלו שהיא ימין דעלמא. - ולפמשי"כ בשעה"צ הנ"ל (בסי' רפ"ב סק"ב), צ"ל שלא כתב כן משום שפסק כה"ט, אלא דס"ל שיש לעשות כן על פי שאר הטעמים האמורים בגמרא שם, וכמש"כ המג"א.

דברי ה"דרכי משה" בסימן קל"ד סק"א

ו) והנה הרמ"א בדרכי משה (בסימן קל"ד סק"א) הביא בשם המהרי"ל (הל' קריאת התורה) דכשמוציא הספר תורה מהארון קודש צריך להחזיקו בימינו, שנאמר (שיר השירים ב', ו) "וימינו תחבקני".

הערה ע"ד המהרי"ל דלא מויתר ממקרא מפורש בתורה

ולכאורה יש להעיר, אמאי לא מייתי ממקרא שבתורה, דכתיב "מימינו אש דת למו", וכדדריש במסכת סופרים (פ"ג ה"י) הנ"ל. - ובאמת הגר"א בביאורו בשו"ע או"ח (סי' קל"ד ס"ב) ע"ד הרמ"א (שם) שהביא דברי המהרי"ל שכתב שיש להחזיק התורה בימין, ציין לדברי מסכת סופרים הנ"ל.

מימינו אש דת למו (דברים ל"ג, ב').

במסכת סופרים (פרק ג' הלכה י') איתא, הנותן ספר תורה לחבירו לא יתנהו אלא בימין, והמקבל לא יקבלנו אלא בימין, שכן נתינתו מהר סיני, שנאמר מימינו אש דת למו.

דברי המשנ"ב בסי' רפ"ב סק"א

א) במשנ"ב (סימן רפ"ב סק"א) כתב: "והנותן ספר תורה והמקבלו צריך שיהא בימין, ואפילו אם הוא איטר יד אין לשנות בזה". עכ"ד.

דברי השעה"צ בסי' רפ"ב סק"ב

ב) והנה מש"כ המשנ"ב דאפילו הוא איטר יד יטול בימין דעלמא, יעווי"ש בשעה"צ (סק"ב) שכתב כן, בזה"ל: "כן נראה לי, דהא הטעם משום שהתורה ניתנה בימין, שנאמר (דברים ל"ג, ב') מימינו אש דת למו, וא"כ אין לחלק בזה, וכדלעיל בסימן ג' מגן אברהם ס"ק ח". עכ"ד.

ביאור ראיית השעה"צ

ג) וביאור דבריו, דהנה בשו"ע או"ח (בסי' ג' סעיף י') כתב שאין לקנח עצמו ביד ימין, ומקור הדין הוא בסוגיא דברכות (ס"ב). - ובגמ' נאמרו בזה כמה טעמים, ואחד מהטעמים הוא מפני שהתורה ניתנה בימין שנאמר "מימינו אש דת למו". - והט"ז באו"ח (סי' ג' סק"ט) כתב שאיטר יקנח בשמאל שלו שהיא ימין דעלמא. ויכול לעשות כן אפילו לפי הטעם שהתורה ניתנה בימין. וע"ש בפרמ"ג (במשב"ז סק"ט) שביאר הטעם, דמכיון דלאיטר עצמו השמאל היא הימין, א"כ לגביו מה שהתורה ניתנה בימין זהו השמאל שלו.

דברי המג"א בסימן ג' סק"ח

ד) אולם המג"א (בסי' ג' סק"ח) כתב דלפי הטעם הנ"ל, שהתורה ניתנה בימין, א"כ איטר צריך

זה, כיון שאין מצוה בעצם הנתונה והקבלה ואינו מברך עליה אין חילוק בין צד ימין לצד שמאל.

דברי המג"א

דיעווי"ש שכתב: "שכל המצוות צריכים לעשות בצד של ימין כו', ומפני זה הוצרכו במסכת סופרים לומר שהנותן ס"ת והמקבל צריך שיהיה בצד ימין, והוצרכו ליתן טעם שכן נתנתו בסיני, ולולי זה כיון שאינה מצוה הנתונה והקבלה, ואינו מברך עליה מה לי בצד ימין או בצד שמאל. עכ"ד.

בדברי המשנ"ב בסימן ר"ו ס"ק י"ח

(ב) והנה בשו"ע או"ח (סי' ר"ו סעיף ד') כתב דכל דבר שמברך עליו כדי לאוכלו או להריחו, צריך שיאחזנו ביד ימינו. ובמשנ"ב (שם ס"ק י"ח) כתב שאיטר יאחז בימין שלו, שהיא שמאל דעלמא. ועוד כתב המשנ"ב, דבכל מצוה יש לעשות כפי האמור בשו"ע, דהיינו דכשמברך על מצוה יאחז הדבר בימינו. והביא מש"כ בספר חסידים (סי' ק"ט) שהאומר לחבירו תושיט לי ספר יקחנו בימינו, ולא בשמאלו, וטעמו לפי שהתורה ניתנה בימין.

הערת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

ויעו"בביאור מו"ר דודי מרן הגר"ח קניבסקי על מסכת תפילין (עמ' ס"ט אות ל"ט) שהעיר, דמשמע מדבריו שבאיטר יקחנו בשמאל דעלמא שהוא ימין דידיה. וקשה ממש"כ במשנ"ב (בסי' רפ"ב סק"א) דמכיון דהטעם הוא מפני שהתורה ניתנה בימין צריך ליטול בימין דעלמא.

ואפשר די"ל דדברי המשנ"ב (בסי' ר"ו ס"ק י"ח) קאי רק לגבי האחיזה בדבר שמברך עליו, או בדבר מצוה. אבל לא קאי על מש"כ בשם ספר חסידים.

לסמוך ע"ד הב"י שכתב לגבי לולב ללכת אחרי ימין דעלמא. ובנד"ד קייל טפי מלולב, דהא התם אע"פ שהוא מדרבנן מ"מ הוא מדינא דגמרא, וגם התם הרי אוחז בו כדי לברך עליו, משא"כ הכא. - וע"ש שהוסיף דגם להטעם דיטול הס"ת בימין הוא משום שהקב"ה נתן התורה בימין, יש להחזיק ג"כ בימין דעלמא.

ביאור דברי המשנ"ב בסי' רפ"ב סק"א

(י) והמשנ"ב (בסי' רפ"ב סק"א) שהביא דין מסירת ס"ת ליד חבירו או לש"ץ, כתב דאפילו אם הוא איטר יד אין לשנות בזה. - אולם לענין הוצאת ס"ת מהארון קודש, לא הביא את דברי הפרמ"ג והשערי אפרים הנ"ל דאיטר יד יכול להוציא בימין דידיה. - ומשמעות דבריו, דס"ל דיסוד דין נתינת ס"ת לחבירו הוא משום דדמי לנתינת התורה, דהקפידא היא דוקא בימינו של הקב"ה.

בדברי המשנ"ב סי' קל"ד ס"ק י"ד

אמנם במשנ"ב (סי' קל"ד ס"ק י"ד) כתב ע"ד הרמ"א (שם ס"ב) שהביא את דברי המהרי"ל דיש להחזיק התורה בימין, תרי טעמי. חדא, על שם הכתוב "וימינו תחבקני". ועוד דגם התורה ניתנה בימין. ע"ש. וחזינו דנקט כתרי טעמי.

תשו' מהר"י בי רב סימן נ"ג

(א) והנה המג"א (בסי' קל"ד סק"ה) ציין לתשו' מהר"י בי רב (סי' נ"ג) שכתב שכשמוליך את הס"ת ממקום למקום אין צורך שיאחזנו דוקא בצד ימין, מפני שאין מצוה בעצם ההולכה, ורק בדבר שהוא מצוה צריך שיאחזנו בימין, כמו לענין כוס בהבדלה וכיו"ב. - ומפני זה הוצרכו לומר במסכת סופרים (פ"ג ה"ה) שהנותן ס"ת והמקבל צריך שיהיה בצד ימין, ומפני שכן נתנתו מסיני. דאי לאו טעם

דעלמא שהיא נחשבת כשמאל דידיה. - אמנם סיים הפרמ"ג, שיש לחלק בזה.

דברי הפרמ"ג בסי' קל"ד א"א סק"ה

ובפרמ"ג (בסי' קל"ד א"א סק"ה) כתב דאפשר שאיטר יד יכול לאחוז הס"ת בשמאל דעלמא שהיא ימין שלו.

ביאור דברי הפרמ"ג

וחזינו דפשוטות הפרמ"ג נוטה כהצד דהוצאת הס"ת הו"ל בגדר הכשר מצוה לקריאת התורה, וממילא באיטר יד תלוי בימין דידיה. - וכדנקט המהרי"ל מקרא דשיר השירים "וימינו תחבקני".

דברי השערי אפרים

(ט) ובספר "שערי אפרים" (שער י' סימן ב') כתב לדינא, שאם הוא איטר יד יכול להוציא את הס"ת בשמאל, שהוא ימין דידיה. והמוציא יושיט אותה לימין השליח ציבור ויחזיקנה בימין, אע"פ שהוא איטר יד, אם לא שידו הימנית חלושה ויש חשש שמא יפול מידו מחמת כובדו דבכה"ג יחזיקנה בשמאל דעלמא שהוא ימין דידיה.

דברי הפתחי שערים

ויעווי"ש ב"פתחי שערים" (סק"ה) שביאר טעמו עפ"מ"ש"כ הב"י (בסי' תרנ"א ד"ה ומ"ש ואתרוג כו'), ובשו"ע (שם בסי' תרנ"א ס"ג) שאיטר יטול הלולב בידו הימנית והאתרוג בשמאלית כשאר העולם, לפי שלולב בימינו הוא מדרבנן. אולם הרמ"א (שם) כתב דבלולב יש לילך בתר ימין דידיה שהוא שמאל דעלמא. ולכן גם המוציא ס"ת שהוא בידו רק בזמן ההוצאה, יכול להוציאו בימין דידיה שהוא שמאל דעלמא, כדברי הרמ"א. - משא"כ הש"ץ שאין הכל יודעים שהוא איטר, וכשיראו שהוא מחזיק בשמאל מיחזי כזילותא בס"ת. ולכן יש

בדרשת סיפור יציאת מצרים מפרשת מקרא בכורים

ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה
(דברים ל"ג, י"א).

בתש"ו "חוות יאיר"

א בתש"ו "חוות יאיר" (סי' קי"ג), והובא ב"פתחי תשובה" (יו"ד סי' ש"ה סק"ה), דן בדבר השאלה במי שהחזיק את עצמו לכהן כמה שנים, ואחר כך בא אורח אחד מבני מדינתו, ואמר שמכיר כל אבותיו והוא זר, ונשבע שבועה חמורה על זה, ואמר כי תוך שנה יברר על ידי כתבים שכן הוא, ומתוך כך הודה זה שאינו כהן, האם נאמן לחלל קדושתו כגון שבא ליטמא למתים ולישא גרושה. גם לענין בכורים שנפדו על ידו אם צריכים לחזור ולהפדות.

והנה בתש"ו "חוות יאיר" העלה שאם היה הכהן מכחיש האורח, ודאי אין מורידין אותו על ידי עד אחד, ואפילו בשבועה אינו נאמן, ואף שזה רוצה לברר אמרינן לכשיברר.

מסקנת ה"חוות יאיר"

ב אמנם בנידון שאלתו, מאחר שהודה ודאי דנחוש לו להחמיר להרחיקו מכל מעלות כהונה. אבל לא להקל, ואסור בנשים שכהן אסור בהם ואינו מטמא למתים, וכל הבנים שנפדו על ידו צריכים להפדות שנית, והוא צריך להחזיר כל החמשה שקלים של בכורים, ואם היה מכחיש להעדי צריך לישבע שבועה דאורייתא.

וע"ש שכתב דדין זה תלוי בפלוגתא דמכות (י"א), אם מתה כהונה או בטלה כהונה.

תש"ו "יד אליהו"

ג ובתש"ו "יד אליהו" (סי' ל"ז) כתב בנידון מי שהחזיק עצמו לכהן, ונפדו על ידו כמה תינוקות, ואח"כ נתברר בעדים שהוא ישראל. ופסק דפשיטא שהבנים הידועים שנפדו על ידו צריכים לחזור ולהפדות, והמעות חמשה סלעים צריך להחזיר. - אך מה שחזר ונתן כבר כנהוג, זה ינכה. דמסתמא לא שביק

אומרים אדם זה חייב קרבן היה אל תפטרנו מספק, וזהו דילפינן לה מהכתוב ברכ' ה' חילו, היינו ספקי חללים, אבל חללים ודאי אינן, שכבר יצאו מן הכלל.

דעת הרמב"ם דאפילו בודאי חלל הורצה עבודתו

אולם הרמב"ם (פ"ו מביאת מקדש ה"י) כתב דאפילו בחלל ודאי מכשרינן, וז"ל: "כהן שעבד ונבדק ונמצא חלל עבודתו כשרה לשעבר, ואינו עובד להבא, ואם עבד לא חילל שנאמר ברכ' ה' חילו ופועל ידיו תרצה.

האם יכול לעבור לאחר שנודע פסולו

ו ועוד נחלקו קמאי אם הא דילפינן מקרא הוא דוקא לפני שנודע פסולו, או גם אחר כך.

דהתוס' בקידושין (ס"ו:) ד"ה ולזרעו כו', ס"ל דחלל לא הוכשר לעבודה אלא רק קודם שנודע פסולו, אבל אחר שנודע פסולו הרי הוא ככלל זר. ומחלל עבודה.

אמנם ה"כסף משנה" (פ"ו מביאת מקדש ה"י) דקדק מלשונו של הרמב"ם דס"ל דאפילו עבד עבודה אחר שנודע לא חילל, אבל לכתחילה לא יעבוד. - ו"בשער המלך" (שם) כתב דמהתוס' בתענית (י"ז:) ד"ה דבר כו' מוכח דס"ל כהרמב"ם דחלל עבודתו כשרה אפילו לאחר שנודע פסולו. - ועי' ב"קהילות יעקב" (זבחים סי' י"ד) שכתב דמהתוס' מוכח טפי, דאפילו לכתחילה מותר לו לעבוד, רק שאין אחיו הכהנים מניחים אותו. - וכ"כ ה"שפת אמת" בתענית (י"ז:), דמהתוס' התם מוכח שאין בחלל אזהרה מדאורייתא אפילו לכתחילה.

כשיטת הרמב"ם

ז ובתש"ו "באר יצחק" (או"ח סי' י"ג ענף ז') כתב, דלדעת הרמב"ם אע"פ שעבודתו כשרה למפרע, מ"מ מכאן ואילך אינו עובד, ואפילו באמצע העבודה פוסק. וע"ע בשו"ת "עונג יו"ט" (סי' מ"א וסי' קנ"ז) וב"אור שמח" (פ"ג מעבדים ה"ח).

בגדר כהן חלל אם הוא זר גמור

ח ובדין חלל דפסול לעבודת הקרבנות, פרש"י בפסחים (ע"ב:) ד"ה בן גרושה כו',

איניש היתרא, ובודאי כשהחזיר לא כוון ליתן מתנה, והוא יאכל גזל, אלא החזיר בתורת השבת גזל. והילדים שהם בספק אם נפדו על ידו אין צריך לפדות מחדש. - אבל אם לא היה זר גמור, רק שנתברר שהוא בן גרושה, נסתפק שם בתש"ו אם צריכים לחזור ולפדות, ולכן אין צריך הכהן להחזיר הדמים.

וע"ש שהשיג על דברי ה"חוות יאיר" (סי' קי"ג) הנ"ל, שכתב דשאלה זו תליא בפלוגתא דמכות (י"א): אם מתה כהונה או בטלה כהונה. - והשיג עליו דהתם הוא בנמצא חלל, ולא בנמצא זר.

האם בכורים שנפדו אצל ספיקות כהונה חייבים לחזור ולפדות

ד ולענין הבכורים שנפדו אצל כהנים שהם ספיקות כהונה, כתב בספר "ערוך השלחן" (אה"ע"ז סי' ז' סעיף ז') דתלוי בפלוגתא דהרמב"ם והרשב"א.

דלשיטת הרמב"ם דס"ל דספיקא דאורייתא מן התורה לקולא, ורק מדרבנן אזלינן לחומרא, א"כ הבנים הם ספיקות מדרבנן, והבכורים שנפדו אצל הספיקות פטורים מלפדות. - אבל לפ"ד הרשב"א דס"ל דספיקא דאורייתא מן התורה לחומרא, ממילא הבכורים שנפדו אצל הספיקות חייבים לפדות.

בכהן שעבד עבודה ונתברר שהוא חלל

ה והנה בקידושין (ס"ו:) איתא, בן גרושה ובן חלוצה עבודתו כשרה, וילפינן מדכתיב (דברים ל"ג י"א) ברכ' ה' חילו ופועל ידיו תרצה, אפילו חולין שבו תרצה. - ונחלקו קמאי אם זהו רק בספק חלל, או אפילו בודאי חלל.

דעת הרמב"ן הרשב"א והריטב"א דבודאי חלל לא הורצה עבודתו

דהרמב"ן והרשב"א והריטב"א בסוגיא התם, כתבו שלא אמרו שעבודתו כשרה אלא בנמצא ספק חלל, לפני שאנו אומרים כהן זה בחזקת כשר הוא אל תפסלנו מספק, ואין

מומין". - והרמב"ן כתב דאתא לאפוקי מכלל אזהרה זו חללים ובעלי מומין שתויי יין, "שאינן בהם חיוב מיתה מחמת היין, מפני שעבודה מחוללת היא, ועל העבודה מפני המום אינו במיתה, וכ"ש חלל". עכ"ל.

דברי הרמב"ן בספר המצוות
אולם ברמב"ן (בסה"מ ל"ת ע"ג) מבואר דחלל שעבד אינו חייב מיתה, וז"ל: "שנו בספרא (פ' שמיני פרשה א' ה"ג) אתה ובניך אתך, מה אתה כשר אף בניך כשרים, יצאו חללים ובעלי

דכהן חלל זר גמור הוא, כדכתיב בכהן הנושא גרושה (ויקרא כ"א) לא יחלל זרעו, שמחללו מדין כהונה. - וה"גבורת ארי" בתענית (י"ז): בתוד"ה דבר כו', כתב שחלל שעבד חייב מלקות ומיתה בידי שמים כדין זר שעבד.

❖ בהא דיהושע הטיל י"ב פתקין של י"ב שבטים למורל

וגו', שכתב בזה"ל: "כי עשו מן הארץ תשעה חלקים שוים לתשעת המטות, ולא יכלו לתת למטה מנשה הנותרים חלק שלם, ולא חצי חלק, כי רובם נשארו. - והנה עשו מן השבט כולו חלקים. ומצאו כי עשירית השבט בלבד נחלו בארץ הבשן ועשר הידות נשארו, ונתנו לו מחלק שבט שלם עשרה חבלים והאחד נשאר. - ואולי בעבור היות שתי המשפחות האלה המכירי והגלעדי המועטות בשבט רצו להפרד משבטים כדי שתהיה להם נחלה רבה מהם, כי ילכודו בחרבם, וכמו שנאמר (יהושע י"ז, א') כי הוא היה איש מלחמה, ויהי לו הגלעד והבשן, על כן הזכיר בשבט הזה חבלים, ולא הזכיר כן בשאר השבטים". עכ"ל.

וגד נחלתם וגו' לתשעת המטות וחצי המטה כי נתן משה נחלת שני כו'. - וכתב הרש"ש, דאינו יודע היאך חלקו את עבר הירדן מערבה. דלעשרה חלקים שוין אי אפשר, דאם כן נטל חצי שבט המנשי כשבט שלם. ועל כרחך חלקו לתשעה חלקים וחצי, ועל פי אורים ותומים והגורל נפל חצי החלק לחצי שבט המנשי.

וע"ש ברש"ש שהעיר על דברי הרמב"ן על התורה בפרשת מטות.

דברי הרמב"ן פרשת מטות

דיעויין ברמב"ן פרשת מטות (במדבר ל"ב, ג') על הפסוק ולחצי שבט מנשה בן יוסף

ברוך מרחיב גר (דברים ל"ג, כ').

הרמב"ן כתב: "כי השני שבטים אשר לקחו נחלתם בעבר הירדן לא לקחו אותה בגורל".

בדברי הרשב"ם בב"ב קכ"ב ע"א

א) הנה הרשב"ם בב"ב (קכ"ב) ד"ה וקלפי של שבטים כו', כתב: "ארגז שמנחים בו י"ב פתקים שכתוב בהן י"ב שבטים וקלפי של תחומין ארגז שמונחין בו י"ב פתקין של י"ב חלקים של ארץ ישראל". עכ"ל.

הערת הרש"ש

והרש"ש העיר, דלכאורה לאו דוקא נקט י"ב פתקין של י"ב שבטים, דהרי כבר נטלו ראובן

❖ בארצות שלא הראה הקב"ה למשה רבינו

שנתנו לאברהם אבינו בברית בין הבתרים לא יתחייבו במעשר לעתיד לבא כשיחזירם לנו לעתיד, כדאמר בב"ר. אי נמי אם כבשו ישראל מהם אחרי מות יהושע כולן פטורין מן המעשר, דכתיב התם זאת הארץ אשר נשבעתי וגו' (דברים ל"ד), זאת למעוטי הני שנתוספו לאברהם על השבועה, כן נראה בעיניי. ואף על גב דרפאים נמי כתיב באברהם, לא ממעטינן ליה, דהיינו חוי, דלא כתיב התם, ומצינו שכבשם משה, דכתיב (דברים ג) ההוא

וקדמוני פטורים ממעשר, חדא אם יכבשו את אותן הארצות, ועוד לענין לעתיד לבוא כשנירש את ארצם.

דברי הרשב"ם

דיעויין"ש ברשב"ם שכתב: כל שהראהו הקב"ה למשה בשעת מיתתו כדכתיב ויראהו ה' את כל הארץ את הגלעד עד דן (דברים ל"ד). - חייב במעשר. דהם ז' עממים הכתובים בכל מקום, אבל קיני קניזי וקדמוני

ויראהו ה' את כל הארץ את הגלעד עד דן (דברים ל"ד, א').

בדברי הרשב"ם דאיכא תרי

נפק"מ כהא דארצות שלא הראו הקב"ה למשה פטורים ממעשר

א) בב"ב (נ"ד) איתא, אמר שמואל כל שהראהו הקב"ה למשה. חייב במעשר, לאפוקי מאי, לאפוקי קיני קניזי וקדמוני. והרשב"ם ביאר דתרי אנפי הנפק"מ בהא דארץ קיני וקניזי

אינו אלא תמורת מה שלא קיבלו שבט לוי נחלה בקרב אחיהם, וממילא אם מקבלים שם נחלה, בטלה סיבת החיוב דנתינת תרומות ומעשרות, ובהכרח שאין להם זכות נחלה אפילו בארצות הנכבשות.

דברי הרמב"ם

דהרמב"ם כתב שם: "יראה לי שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב וירשוה בניהם ונתחלה להם. אבל שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל, הרי הכהנים והלויים באותן הארצות ובביזתן ככל ישראל". עכ"ל.

דברי הראב"ד

והראב"ד השיגו שם, בזה"ל: "א"א, אם כן לא יטלו בהם תרומות ומעשרות כי הם היו תחת חלק הארץ, והרי בביזת מדין לא נטלו חלק בישראל אלא בתרומה ובמצות יוצא הכל יתברך". עכ"ל.

מבאר דברי הפרש"ד א"ש לשיטת

הראב"ד ולא לשיטת הרמב"ם

והנה דברי המשנה למלך בספרו "פרשת דרכים" הנ"ל, דלעתיד לבוא שינחלו הלויים בארץ, שלא יהיה אז חיוב של תרומות ומעשרות. זהו אתיא דוקא לשיטת הראב"ד דס"ל דחיוב תרומות ומעשרות תלוי בנחלת הלויים בארץ. אבל לשיטת הרמב"ם דס"ל דנוהג חיוב תרומות ומעשרות אפילו במקום שאין איסור לשבט לוי לנחול, אם כן לעתיד לבוא גם כן אין טעם שלא יהיה נוהג חיוב דתרומות ומעשרות מפני שיקבלו שבט לוי נחלה בארץ, שהרי לשיטת הרמב"ם אין החיוב בתרומות ומעשרות תלוי בקבלת חלק ונחלה בארץ.

כביאור פלוגתא דהרמב"ם והראב"ד

1) ובביאור פלוגתא דהרמב"ם והראב"ד, י"ל דשיטת הרמב"ם דהא דקיבלו הלויים תרומות ומעשרות הוא תחליף למה שלא קיבלו חלק בארץ ישראל, הוא תלוי במה שלא קיבלו נחלה בארץ ישראל שנכתה עליה ברית לאברהם, בפרשת לך לך בברית בבין הבתרים. ועל זה מהניא זכותם בקבלת

(קכ"ב) שמפרש הסוגיא דלעתיד לבא בימות המשיח שבט לוי יקבלו נחה גמורה בארץ ישראל. אבל בשיטת"ק (שם) הביא בשם הר"ן דפליג על דברי הרשב"ם וס"ל דגם בימות המשיח לא יקבל שבט לוי נחלה בארץ, ולדבריו הביאור בסוגיא התם דיהיה ללוי שער שנקרא על שמו, אבל לא יקבלו נחלה בארץ. ולפי זה אין לומר דבארץ קיני קניזי וקדמוני לא ינהג לעתיד לבוא חיוב תרומות ומעשרות משום נחלת הלויים, דהא לעתיד לבוא גם לא ינחלו בארץ.

הערה ע"ד הפרש"ד ממש"כ

במשל"מ פ"ג משמוטה הי"א

ובעיקר דברי המשל"מ ב"פרשת דרכים", יעוי' ב"משנה למלך" (פ"ג משמיטה ויובל הי"א) שחילק בין חיוב הפרשת תרומות ומעשרות ובין מצות נתינת תרומות ומעשרות, דהא דתלוי בהנחלת שבט לוי הוא דוקא מצוות נתינת תרומות ומעשרות ולא חיוב הפרשה. ולפי זה אפילו אם לעתיד לבוא בזמן שיקבלו שבט לוי נחלה בארץ לא ינהג מצות נתינה דתרומות ומעשרות לשבט לוי, מכל מקום אכתי ינהג חיוב הפרשת תרומות ומעשרות. והרי בדברי הרשב"ם מפורש דבארץ קיני קניזי וקדמוני פטורים לגמרי מתרומות ומעשרות כשיקבלו נחלתם לעתיד לבו.

כפלוגתא דהרמב"ם והראב"ד

בענין איסור הנחלת שבט לוי

ה) והנה נחלקו הרמב"ם והראב"ד (בפי"ג משמיטה ויובל הי"א) באיסור לקיחת חלק ונחלה לשבט לוי בארץ ישראל.

דשיטת הרמב"ם זהו דוקא באותן הארצות שנכרתה עליה ברית לאבותינו.

ושיטת הראב"ד דאיסור זה נוהג גם בשאר הארצות שיכבשו ויוסיפו על הארץ המובטחת.

והראב"ד הוכיח כן, ממה דנוהג בהנך ארצות חיוב דתרומות ומעשרות, והרי לשיטת הרמב"ם שיש לשבט לוי זכות נחלה באותם הארצות קשה אמאי נתחייבו שם בתרומות ומעשרות, והלא דין נתינת תרומות ומעשרות

יקרא ארץ רפאים כלומר היינו רפאים שניתן לאברהם בברית בין הבתרים". עכ"ל.

בקושיית האחרונים ע"ד הרשב"ם

ב) והנה בהגהות היעב"ץ הקשה אמאי לעתיד לבא, כשנירש אותם, יהיו חלוקים משאר ארץ ישראל הנתונה לאברהם אבינו ולזרעו, הרי הכל מתנה אחת היא. ועוד הקשה במה שכתב הרשב"ם דאם לאחר מות יהושע יבואו לכבוש שם דמכל מקום פטור ממעשרות בארץ הקיני קניזי והקדמוני, הרי כתיב בפסוק (דברים י"א, כ"ד) כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה, ובגיטין (ח') דרשינן על כיבוש סוריא, דכיבוש רבים דחוץ לארץ דינו כארץ ישראל. וממילא ארצות הקניזי והקדמוני שניתנו לישראל אף על פי שעדיין לא הגיע לידינו, אינם פטורים מתרומות ומעשרות. - וכבר ציין ב"קובץ שיעורים" (ב"ב אות רמ"ח) שבספר "פרשת דרכים" הקשה כן.

תירוץ המשל"מ בספרו "פרשת דרכים"

ג) ובספר "פרשת דרכים" (דרוש דרך הקודש סימן ו') תירץ, דהא בב"ב (קכ"ב) איתא דעתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים, הרי דלעתיד לבוא יטלו שבט לוי גם כן חלק בארץ. והרי הטעם שיש דין חיוב נתינה תרומות ומעשרות לכהנים ולויים הוא מפני שלא קיבלו חלק ונחלה בארץ. וממילא לעתיד לבוא שינחלו שבט לוי בארץ, יתבטל החיוב ליתן להם תרומות ומעשרות שזכו בו תחת מה שלא קיבלו חלק בארץ. אלא דמכל מקום במקום ארץ שבע עממין ששם נהג כבר החיוב דתרומות ומעשרות, אפילו לעתיד לבוא גם כן לא יפקע החיוב דתרומות ומעשרות. אבל במקום שלא נהג עד אז דין תרומות ומעשרות, לא יתחייב לעתיד לבוא בתרומות ומעשרות, כיון שבטלה הטעם דשבט לוי ינחלו בארץ. - וזהו שכתב הרשב"ם דלעתיד לבא בארץ קיני קניזי וקדמוני יפטרו מתרומות ומעשרות.

הערה לפ"ד השיטמ"ק בב"ב

קכ"ב ע"א בשם הר"ן

ד) והנה תירוץ המשל"מ ב"פרשת דרכים" הנ"ל, אתי שפיר לשיטת הרשב"ם בב"ב

חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי
(ע"ר) מס' 580442473

לעמותה אישור מס הכנסה
לפי סעיף 46
לפקודת מס הכנסה.

משרד:

רח' הרב קוטלר 21 ב"ב,
טל/פקס: 03-5785091

דוא"ל:

chekermishpat@gmail.com

Chikrei Mishpat Institute

Office:

21 Harav Kotler St.
Bney Brak

Tel / fax: 03-5785091

תרומות ומעשרות, בכל מקום שיש שם חיוב דתרומות ומעשרות. ואפילו אם יש באותו מקום נחלה ללוים, מכל מקום מכיון שהפסידו נחלת הארץ, זכו בקבלת תרומות ומעשרות בכל מקום. - והראב"ד פליג ביסוד הדברים, וס"ל דלא שהפסידו הלוים לגמרי בנחלת הארץ, אלא דעיקר נחלתם הוא הזכיה בתרומות ומעשרות, דזהו קבלת נחלתם.

בשיטת הראב"ד בילפותא בפסוקים

דלשיטת הראב"ד הפירוש בפסוקים בפרשת שופטים (דברים י"ח, א' - ב'), דכתיב: "לא יהיה לכהנים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל, אישי ה' ונחלתו יאכלון". וכן הפסוק אחר כך: "ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו ה' הוא נחלתו כאשר דבר לו". שזהו פירוש של הנחלה שקיבלו הלוים, שעל ידי חלקם באישי ה', זהו גופא קיום נחלתן, וכדכתיב "ה' הוא נחלתו". - וממילא באותו מקום שמקבלים שם תרומות ומעשרות, שוב אין להם חלק בנחלת הארץ עצמה, שהרי כבר קיבלו נחלתם בזכיית התרומות ומעשרות שם.

קושיית המנ"ח מספרי פ' קרח

(ז) והנה ה"מנחת חינוך" (במצוה ת"ח) הביא מהספרי פרשת קרח (פרשה י"ח פסקא כ"ד) דדרשינן דהאיסור על הנחלת שבט לוי בארץ ישראל אינה נוהגת רק בארץ שבעה עממין בלבד, אלא אפילו בשלש ארצות דקיני וקדמוני שהובטחו לאברהם אבינו בשעה שנכרתו עליהם ברית בין הבתרים בפרשת לך לך (בראשית ט"ז, י"ח - י"ט - כ' - כ"א), שהרי גם הם בכלל ארץ ישראל, ולא יטלו הכהנים הלוים חלק בהם.

קושיית המנ"ח מפרש"י פ' שופטים

וכיו"ב הביא המנ"ח מדברי רש"י על התורה בפרשת שופטים (דברים י"ח, ב') על הפסוק "על כן לא יהיה ללוי חלק ונחלה וגו'", דבא לרבות קיני וקדמוני. ומבואר להדיא דלעתיד לבוא לא יטלו הלוים חלק בכל העשרה עממים.

דברי המנ"ח דהבבלי פליג על הספרי

והנה ה"מנחת חינוך" כתב דהבבלי בב"ב (קכ"ב) פליג על הספרי. דאל"ה קשה דהיאך שייך שלעתיד לבוא ינחלו שבט לוי בארץ ישראל, ונמצא שמצוות התורה בטלה ונעקרת, אלא ודאי דמותר לשבט לוי ליטול חלק ונחלה בארצות הקיני וקדמוני לעתיד לבוא. ופליגא אדרשת הספרי שבא לרבות ארצות אלו.

